

בית הכנסת תלמידי ישיבת פוניבז' (צעירים)

רח' האדמו"ר מצאנז 10

בני ברק

.....
שיעורים ממורנו ורבינו

מרא דאתרא דשכונת "אדמור מצאנז-והסביבה"

מורנו הגאון ר' יו"ט זנגר שליט"א

פרשת כי תשא, תשפ"ב

התוכן:

1. "מכירת מצוות או עבירות או מחלה לאחר" (ליל שבת קודש "כי תשא") – עמוד 2.
2. "מחצית השקל לקטנים" (שבת קודש "כי תשא") – עמוד 8.

ניתן לצפות ולהוריד את כל שיעורי מרן הרב שליט"א

באתרנו: <http://pninim.co.il/>

תחת הלינק: [שיעורי הגאון רבי יום טוב זנגר](#)

בית הכנסת תלמידי ישיבת פוניבז' (צעירים)

רח' האדמו"ר מצאנז 10

בני ברק

שיעור ממורנו הגאון ר' יו"ט זנגר שליט"א

ליל ש"ק פ' כי תשא תשפ"ב

מכירת מצוותיו ועבירותיו – מכירת מחלה לנכרי במכירת חמץ

כ' בפ' כי תשא (לי"ב ל"ג) "ועתה אם תשא חטאתם, ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת", ופרש"י וז"ל ועתה אם תשא חטאתם - הרי טוב, איני אומר לך מחני, ואם אין מחני. מספרך - מכל התורה כולה, שלא יאמרו עלי שלא הייתי כדאי לבקש עליהם רחמים עכ"ל. והקשה הרמב"ן, מה תשובה השיבו הקב"ה, מי אשר חטא לי אמחנו מספרי ואין אחר למחות מספרו, ואולי יאמר אין אני מוחה אלא מי שחטא חטא לי, ואתה לא חטאת לי, וזה איננו נכון..... והקב"ה השיבו החוטא אמחה מספרי, ולא אותך שלא חטאת. הרי מבואר שלא שייך שאחד יענש בעבירה של חברו.

מעשה במי שמכר כל עבירותיו לחבירו

בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' קנ"א) מביא מעשה שהיה בשושן פורים, שאחד מכר לחבירו את כל העבירות שלו, והמוכר נתן לקונה שלושים רובל, ועשה תקיעת כף, והסתפקו אם המכירה חלה. השואל הביא את הרמב"ן הנ"ל דלא שייך לקבל העונשים של השני, ומאידך גיסא מבואר בשבת (פ"ט:) אמר הקב"ה ליצחק, בניך חטאו לי, אמר לפניו רבש"ע בני ולא בניך, בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמע קראת להם בני בכורי, עכשיו בני ולא בניך, ועוד כמה חטאו, כמה שנותיו של אדם שבעים שנה, דל עשרין דלא ענשת עליהו, פשו להו חמשין, דל כ"ה דלילותא, פשו להו כ"ה, דל תרתי סרי ופלגא דצלויי ומיכל ודבית הכסא, פשו להו תרתי סרי ופלגא, אם אתה סובל את כולם מוטב, ואם לאו פלגא עלי ופלגא עליך. הרי מבואר שיצחק יכול לקבל עונשים עבור כלל ישראל. עוד הביא מסוטה (כ"א.) הלל ושבנא אחי הו, הלל עסק בתורה (פרש"י מתוך עוני רב), שבנא עבד עיסקא, לסוף א"ל תא נערוב וליפלוג, יצתה בת קול ואמרה "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה, בוז יבוזו לו".

המהרש"ם ענה לשואל, דבעצם הקנין, הקונה היה צריך ליתן למקנה, ובנד"ד היה להיפוך, וממילא אין זה קנין כסף, אבל יש לדון משום התקיעת כף שהוא קנין סיטומתא, וממילא אין מקום לבטל המקח בהיותו דבר שאין בו ממש, משום שמבואר בשו"ת הרא"ש (כלל י"ג) סיטומתא מהני גם בדשלב"ל וכדומה, ובפרט דדווקא בדיני אדם בעינן מעשה קנין, שיעיד על מחשבתו, ולכן צריך לעשות מעשה גמור, אבל בדבר שהוא רק כלפי שמיא שכל תעלומות לפניו גלויים, א"צ תורת קנין כלל, וציין לשו"ת טוב טעם ודעת (מהדו"ק סי' ע"ר) שהוכיח דבכל הקנינים העיקר תלוי בגמירת דעתו בלב, והמעשה רק בא להעיד על המחשבה, אבל המהרש"ם העיר דאין קנין סיטומתא בדבר דלא שכיח כלל, וממילא לא שייך בזה מנהג הסוחרים.

האם שייך שאחד יענש על עבירותיו של חברו

שוב דן המהרש"ם אם שייך שהשני יענש על העבירות של הראשון, וציין לערבות שכלל ישראל קבלו בערבות מואב, והביא מדרש בשיר השירים (על הפסוק משכני אחרך נרוצה), כשעמדו ישראל על סיני,

אמר להו הקב"ה הביאו לי ערבים טובים...הרי בנינו עורבים אותנו...ובודאי הקב"ה שומר תורתו. ועוד מבואר בסוכה (כ.) דאמר ר"ל הריני כפרת ר' חייא ובניו, ופרש"י יסורין הבאין עלי לכפרתו של ר' חייא ובניו יהיו, והביא עוד ראיות דשפיר מועיל להענש עבור השני, ולכן חידש המהרש"ם, שודאי תלוי ברצון השי"ת, אם ירצה לגבות מן הערב, דגם בדיני אדם, אם רצה מזה גובה ואם רצה מזה גובה, ולכן גבי מרע"ה לא רצה השי"ת למחות את שמו ולמחול את ישראל, ורצה לגבות מהלוח עצמו, וגם לא רצה לקבל את הערבות, וביד המלוה שלא לקבל שום ערב.

שיטת המחנה חיים שא"א למכור עבירותיו

בשו"ת מחנה חיים (ח"מ ח"ב סי' כ') כ' שא"א למכור עבירה שכבר עשה, והביא שהשואל ומשיב כבר נשאל ע"ז, והשיב שלא מועיל מכירת העבירות, דהרי זה נהנה וזה מתחייב לא אמרינן, ומסתבר שא"א למכור העבירות שיעשה בעתיד, דלא שייך שליחות בזה, דהרי אין שליח לדבר עבירה. עוד הוסיף המחנה חיים (בד"ה ולכאורה עלה בדעתו), שאין ללמוד שמועיל מרבקה אמנו, שאמרה "עלי קללתך בני" (תולדות כ"ז י"ג), משום שבתרגום אונקלוס כתב, "ואמרת ליה אמיה, עלי אתאמר בנבואה דלא ייתון לוטיא עלך ברי", וא"כ היא אינה נכנסת בקללה במקומו, אלא רק אמרה לו שנגלה לה בנבואה שלא יבוא עליו שום קללה, וע"ש שהאריך להביא הרבה ראיות להוכיח שא"א למכור עבירותיו.

אבל יש להעיר על ראייתו מהתרגום אונקלוס, דהרי בתרגום יונתן בן עוזיאל שם לא פ"י דברי רבקה הכי, אלא שהקללות יבואו עליה, ובספורנו כ' מפורש וז"ל עלי להכנס תחתך אם תארע לך קללה, כמו שאמרו ז"ל (סנהדרין מ"ח:). שעשה שלמה שקיבל עליו קללות יואב, והשיגוהו עכ"ל.

מעשה שהיה בתקופת המהרש"א במי שמכר עבירותיו

בשו"ת משנה הלכות (ח"ה סי' קע"ד) נשאל אודות המעשה שהיה בימי המהרש"א בשני שותפים, שאחד מהם עבר עבירה גדולה בשעה שהלכו לעסוק בסחורה, והתחרט מאד, ושותפו קנה ממנו העבירה בעד הריח שהרויחו באותו המסחר, ועשו שטר ביניהם, ולאחר זמן מת הלוקח העברי, ובא לפני ב"ד של מעלה ודנו אותו עבור עבירה זו, וטען שמעולם לא עבר עבירה כזו, ונפסק הדין שילך לד"ת עם שותפו הנ"ל להמהרש"א, ואחר שמיעת הטענות, פסק המהרש"א שהדין עם השותף החי שהוא המוכר, כיון שמכר לו העבירה. בשו"ת משנה הלכות ענה לשואל, דקשה להשיב בדבר כזה, דאפילו באגדות הש"ס נחלקו הפוסקים אם ללמוד מהם הלכה למעשה (עי' רשב"א מגילה ט"ו. ושו"ת נוב"ת או"ח סי' קס"א) דאין למדין הלכה מפי המדרש, וכש"כ אגדה זו שהוא סיפור מאחרונים, ואף שתולים אותה ברבינו הגדול המהרש"א ז"ל, מ"מ לאו מר בר רב אשי חתום עלה, וכש"כ דאית לן תשובת רבינו האי גאון ז"ל (שיובא להלן) היפוך מעשה הנ"ל, וא"כ הו"ל מעשה לסתור נגד אגדת המהרש"א ז"ל.

שני אנשים שהשתתפו במצוות ובעבירות שלהם

שוב הביא המהרש"ם הנ"ל (ח"ג סי' קנ"א) שהגיע אליו עובדא, בשנים שנשתתפו במצוות ועבירות, ועשו קנין ושטר שותפות, ושאל את הגר"ש קלוגר זצ"ל, והשיב לו שעובדא כזו כבר אירע בימי ר"י בן הרא"ש, שנשתתף הוא עם חבירו כן, ומת חבירו קודם, והר"י בן הרא"ש גילה פני המת במטתו לפני ביהכ"נ בתוך קהל ועדה, שיזכור בהשותפות, ופתח המת פניו כמשחק עליו, כי אין ממש בקנין הזה (מעשה זו גם במעבר יבוק). אבל המעיין ימצא ששם הי' עובדא אחרת, שנשבע לו חבירו לבוא אליו אחר מותו, ולזה שחק עליו, כיון שמת נעשה חפשי מן המצוות, משא"כ בנד"ד, ולכן מסיק המהרש"ם, שהמוכר לא ישמח במכירתו, אבל אם יעשה תשובה, הוא סימן על חרטתו בלב שלם, ויסייע לכפרתו,

ואולי ירצו בשמים להקל מעונשו, ולהפרע מהקונה, וכולי האי ואולי. אבל הקונה יתאבל על רוע מעשיו ומעשי חבריו, ויירא ויפחד וידאג לנפשו פן ייענש ממרומים, משום שנכנס בערבות, ואע"פ שכל ישראל ערבים זל"ז, שאני התם שאין בידו למחות, משא"כ כאן שעשה קנין בקבלת מעות ותקיעת כף, ובפרט דכלפי שמיא א"צ מעשה קנין בפועל, והעיקר תלוי בגמר בלבו ע"ש.

מי שנודע כאדם גדול מכר חצי זכויותיו ונתברר שאינו אדם גדול והקונה רוצה לבטל העסקה

בשו"ת משיב דבר (ח"ג סי' י"ד) הביא הנצי"ב זצ"ל מעשה שהיה, באחד שהיה נודע לאדם גדול מאחיו, והוא מכר חצי זכויותיו ומצוותיו בסך גדול של עשרים ושנים אלף רובל לאיש עשיר, הולך בתומו, וחפץ במצוותיו מאד. המוכר קיבל מחצית הכסף, ועד ששילם מחצית השני, הלך העשיר לחכם גדול ושאל בחלום, והשיבו לו שאותו המוכר אינו מצויין למעלה כ"כ, ואינו אלא כאחד מישראל. כששמע אותו עשיר הדבר, ביקש לחזור בו ותבע מהמוכר שיחזיר לו המעות שנתן לו, ואילו המוכר תבע ממנו חציו השני, והגיעו לשאול הדין עם מי, וגם אם עיקר הקנין הוא דבר שיש בו ממש.

הנצי"ב זצ"ל התחיל את תשובתו, שהמוכר הראה לדעת שאינו אדם הגון, דהרי מכר שר הרוחני בבצע כסף, כמדתו של עשו שמכר את בכורתו, והפסוק מבזהו כדכתיב "ויבז עשו את הבכורה", ולא משום שמכרו במחיר של נזיד עדשים, דהרי פי הרשב"ם שמכר לו בכסף שוויו.

בתשובתו כ' דאפילו אם נאמר ששייך למכור שר מצוות, מ"מ שר תורה בודאי אינו יכול למכור משני טעמים: א. גם אם הקונה יבא על שכרו, ויקבל חלק נכבד בישיבה של מעלה, הרי יהיה לו בזיונות משום שלא יבין מה שלומד. ב. היתכן שאם המלך יכבד איש שהראה גבורה ועצה במלחמה, וימנהו כשר צבא, שיוכל למכור את זכות הכבוד הזה לאדם אחר, כאשר המלך אינו חפץ בכבודו של הקונה כלל, ואינן רוצה שישב באסיפת השרים, וממילא ה"ה שא"א למכור השכר על מלחמתה של תורה.

עוד הוסיף דגם שר מצוות א"א למכור, וכתב יסוד בשכר מצוות ועונש עבירות, דאינו דומה לאות המלך, שהכל תלוי בנתינתו, אבל שר מצוות אינו אלא טבע הבריאה כמו טבע הרפואות, והמצוות עושות את שלהן בלי גזירת הקב"ה, משא"כ בשכר המלכות שאינו אלא בידיעת המלך שנותן (עי' מדרש רבה ריש פ' ראה, ומדרש שוחר טוב תהלים קל"ב). ודן שם במש"כ הרמ"א (יו"ד סי' רמ"ו סי"א) דאפשר להתנות עם חבריו שהוא יעסוק בתורה, והוא ימציא לו פרנסתו, ויחלוק עמו בשכר, והיינו משום שממציא לו מנוחה שיוכל לעסוק בתורה, ויבואר בהמשך.

טענת מקח טעות במי שקנה זכויותיו של מי שחשב שהוא אדם חשוב

אבל לכאורה יש להעיר ע"פ הא דתנן בקידושין (נ.), המקדש את האשה ואמר כסבור הייתי שהיא כהנת והרי היא לוייה, לוייה והרי היא כהנת, עניה והרי היא עשירה, עשירה והרי היא עניה, הרי זו מקודשת מפני שלא הטעתו, ודברים שבלב אינם דברים. וביאור הדברים, היא מקודשת כיון שהיא אינה אשמה בטעותו, דהיא לא אמרה לו כלום. לפ"ז גם בנד"ד, הרי מי שמכר חצי זכויותיו לא אמר לקונה כלום, אמנם יש לחלק בין הנידונים לפי מה שפרש"י (ד"ה שלא הטעתו), וז"ל אלא הוא הטעה את עצמו עכ"ל, לכאורה נראה דאם אחרים הטעוהו, יהא מקום לטענת הקונה. לפ"ז בנד"ד שכל האנשים אמרו וחשבו שהמוכר הוא אדם גדול, נמצא שכולם הטעו את הקונה, ועתה שמתברר שאינו גדול, לכאורה יכול לחזור בו, או שמא נאמר, כיון דלמעשה המוכר לא הטעהו, ולא נעשה כל תנאי, א"כ הוי

דברים שבלב ואינם דברים, אבל יש לדחות דהרי הוא רצה לקנות מצוות של אדם גדול, וכשהתברר הדבר שאינו אדם גדול, הרי זה נחשב כאילו ביקש לקנות כוס של כסף והתברר שהוא מברזל.

האם תמיכה בת"ח מוגדרת כקנין בתורתו או רק שיש לו זכות ככל מצוה

יש להסתפק בגדר השכר של זבולון שתומך ביששכר, האם הפשט הוא שממש קונה ממנו זכות לימוד תורתו תמורת הכסף שנותן לו, או שמא זבולון אינו קונה שום דבר, רק כיון שהוא תומך בת"ח, יש לו זכות כמו בכל מצוה שתורם כסף לצורכה, כגון להכנסת כלה או לגמ"ח או לחולה, שיש לו זכות במה שתורם לצורך מצוה זו. ויש נ"מ טובא בחקירה זו, אם יכול ליתן הכסף גם אחרי שהת"ח כבר למד, דאם הוא בגדר צדקה, כדי לקבל זכות בתורתו, מאי שנא אם נותן הצדקה לפני שהת"ח לומד או אח"כ, משא"כ אם הוא בגדר קנין, מסתבר לומר שלא שייך קנין לאחר הלימוד אלא רק לפניו כמו שיתבאר.

בשו"ע (יו"ד סי' רמ"ו סי"א) נפסק דמי שא"א לו ללמוד מפני שאינו יודע ללמוד כלל, או מפני הטרדות שיש לו, יספיק לאחרים הלומדים, והוסיף הרמ"א דנחשב לו כאילו למד בעצמו, ויכול אדם להתנות עם חברו שהוא יעסוק בתורה, והוא ימציא לו פרנסה ויחלוק עמו בשכר, אבל אם כבר עסק בתורה, אינו יכול למכור לו חלקו בשביל ממון שיתן לו. מקור דברי הרמ"א הוא ברבינו ירוחם (סוף נתיב ב') שהוכיח כן מהסוגי' בסוטה (כ"א.), שעולא דרש את הפסוק בשיר השירים "אם יתן איש את כל הון ביתו וגו' בוז יבוזו לו", דקאי על מי שמבקש לקנות זכות התורה בכסף, והוסיף עולא דאין הכוונה על עזריה שעזר לשמעון אחיו ללמוד תורה, דהתם יכול להתנות קודם שיעסוק בתורה שיעסוק חברו בסחורה ויטול חלק מלימודו כמו יששכר וזבולון, אלא כוונת הפסוק היא על שבנא אחיו של הלל, ששבנא עסק במסחר והלל עסק בתורה, ואח"כ הציע שבנא לאחיו הלל שישתתף עמו ברווחיו כדי לקבל זכות לימוד תורתו של הלל, וע"ז אמר שלמה המלך "בוז יבוזו לו", דלאחר שהלל כבר למד לא שייך שימכור חלקו בתורה.

המ"א בהל' שבת (סי' ש"ו סקט"ו) הביא השלטי גיבורים בב"ק (סופ"ח דף ל"ב: לדפי הרי"ף אות ג') שכ' וז"ל ולפי"ז יעלה יפה מה שכתבתי דאדם יכול למכור המצוות שלו ויעלו לאיש הקונה, דהא יש להם ערך עשרה זהובים לאחר, מיהו נראה דווקא מועיל הקנין במצוה שעתידי לעשות, אבל לא במצוה שעשה כבר עכ"ל, אמנם המ"א כ' שהשלטי גיבורים בע"ז (ד. אות א') מפקפק בקניית מצוות (אבל ע' בשו"ת משיב דבר הני"ל ח"ג סי' י"ד שיישב את הסתירה).

שיטת מרן הגריש"א זצ"ל בגדר השותפות של יששכר וזבולון

מרן הגריש"א זצ"ל אמר מסברא, דכללא דשותפות דיששכר וזבולון, הוא רק במסייעו במדה שבלא סיועו לא היה לומד אלא היה יוצא לעסק, אבל אם היה לומד גם בלא סיועו, ורק עכשיו הוא לומד ויש לו יותר הרחבה בדמים, אין זה שותפות דיששכר וזבולון, אלא יש לזה דין של תמכין דאורייתא גרידא (הערות מרן הגריש"א זצ"ל בסוטה כ"א.).

קנה שכר תורתו ומצוותיו של חברו וחזר בו מהמקח

בשו"ת טוב טעם ודעת (ח"א סי' רי"ז) דן הגר"ש קלוגר זצ"ל במי שקנה מחבירו שכר תורתו ומצוותיו, ואח"כ חזר בו המוכר מהמכר, אבל הלוקח סירב לבטל המקח ולקבל את כספו בחזרה, ופסק שם דע"ז נאמר "בוז יבוזו לו" דלא שייך הסכם בזה בכלל כיון שכולו מתייחס לשעבר, וכ' שם בשם בנו שדין זה מרומז בפסוק "שמח זבולון בצאתך ויששכר באהלך" דווקא בסדר הזה, קודם זבולון צריך

לתת, ואח"כ ילמד יששכר כדי לזכות את שניהם, אבל אם יקדים יששכר ללמוד ואח"כ זבולון יתן מעותיו, אין זה חל כלל. וע"ע בשו"ת משיב דבר (ח"ג סי' י"ד) שג"כ נשאל כעין שאלה זו.

שיטת רב האי גאון דא"א לקנות שכר מצוה של חבירו

אבל בהגהות רע"א (יו"ד סי' רמ"ו סי"א) ציין לשו"ת מהר"ם אל אשקר (סי' ק"א) שהביא בשם רב האי גאון, שאינו מסכים בכלל לכל ההסכם של יששכר וזבולון. רב האי גאון נשאל במי שנתן זהב לחבירו ע"מ שיקרא בתורה, וזכות הקריאה בתורה תהי' לנותן הזהב, וכמו"כ נשאל במי שרגיל להתענות שני וחמישי, ומכר זכות התענית ללוקח, האם קנין כזה מועיל. ענה רב האי גאון, וז"ל דברים אלו דברי הבל שאין לסמוך עליהן, ואיך יעלה על לב כי שכרו של זה של מעשים טובים שעשה זה לזה, והלא הכתוב אומר "צדקת הצדיק עליו תהיה", וכן אמר "ורשעת הרשע עליו תהיה", כשם שאין אדם נתפס בעוון זולתו, כך אין אדם זוכה בזכות זולתו, היחשוב כי מתן שכר של מצוות דבר שישאהו אדם בחיקו וילך כדי שיתן זה מתן שכרו לזה, אילו ידע מה הוא השכר, לא הי' זה נותנו לזה ולא זה מקבלו מזה עכ"ל, וסיים את דבריו, וז"ל והוא קרוב לקבל פורענות מלקבל שכר, כי עשה שם שמים פלסטר וקרדום לאכול בה לחם, אבל ודאי מי שנותן שכר למלמד ללמד מה שהן צריכין ומלמדין, יש לו שכר גדול בכך... וביותר מי שעוזר עוסקין בתורה ובמצוות, להפנות לבותם לעסוק בה, יש לו שכר, והשכר שיש לו על פעולתו הוא עכ"ל. היוצא מתוך דבריו, דרב האי גאון חולק לגמרי עם רבינו ירוחם והרמ"א.

חילוק האמרי בינה בין שכר סגולי ושכר גמולי

אבל בשו"ת אמרי בינה (ח"א בשו"ת בסוף הספר סי' י"ג) יישב בדרך נפלאה דלא פליגי אהדדי, ע"פ מה שקיבל מפי סופרים וספרים, דיש ב' סוגי שכר למי שקיים מצוה, שכר סגולי ושכר גמולי. שכר סגולי פירושו, שהשכר דבק במי שמקיים מצוה ע"י המצוה עצמה, ומאיך גיסא יש שכר גמולי, שהקב"ה משלם שכר לעושה מצוה, והיינו חוץ מהשכר הסגולי, והוא כעין מי שאומר לחבירו שהוא רעב, "אכול מן המטעמים שלפניך ואשלם לך שכר רב על אכילתך". לפי"ז הסביר, דמי שלומד תורה זוכה לשכר סגולי, עין לא ראתה, ולא יתכן שחבירו יוכל לקנות חלק זה, וע"ז כתב רב האי גאון שזבולון אינו יכול לקבל תשלום מיששכר. אבל לגבי שכר גמולי, בודאי זבולון יכול להשתתף עם יששכר, דהתם השכר בא מהקב"ה כתשלום על המצוה ולא מהמצוה גופא, והיינו שיטת רבינו ירוחם והרמ"א.

אבל מדברי רבינו החפץ חיים ז"ל מוכח שחולק על האמרי בינה, דהרי ס"ל שלזבולון יש לו שותפות גם בשכר הסגולי כמש"כ בספרו תורה אור (פ"א), וז"ל כתבו הספרים הקדושים, שכל תיקוני הנפש שנעשה ע"י הלימוד לת"ח, יהיה ג"כ למחזיק עכ"ל.

גדר הקנין של זבולון בתורתו של יששכר

לגבי עצם הקנין, אינו קנין הרגיל וכמש"כ החזו"א זצ"ל (קובץ אגרות ח"א אגרת מ"ו), וז"ל הננו חוזרים לפרש שזה שהשתמשנו בלשון "מקנים", אין כוונתנו מעין הקנאה של חפצים הגשמיים, שאין התורה ומצוות בכלל נכסים שיצאו מרשות לרשות, אלא כוונתנו שמשרשי התורה הקדושה, שזה שמחזיק את לומדי התורה, ושע"י הונו ורכושו יכולים התלמידים להשאר ולהתקיים בבית מדרשם ולעסוק בתורה, יש לו להמחזיק זכות התורה, ונעשה שותף עמהם, והתורה שהם לומדים נקראת על שמו עכ"ל.

דין יששכר וזבולון בהל' ת"ת ולא בהל' צדקה

עוד דייק באג"מ (יו"ד ח"ד ס"י ל"ז סק"ג), דהשותפות של יששכר וזבולון נפסק בטור ובשו"ע בהלי ת"ת ולא בהלי צדקה, ועכצ"ל דהיא הלכה בהלי ת"ת. לפ"ז כתב (שם סק"ח) כמה נ"מ לדינא בהאי שותפות דיששכר וזבולון, דהרי אם היא מהלי צדקה, אינו יכול ליתן לת"ח א"כ הוא עני ונצרך, וגם א"א ליתן לו כל סך הצדקה שיש לו דהרי צריך ליתן לשאר עניים, וגם אם יש שני ת"ח, יצטרך ליתן לת"ח הגדול יותר, ואם אחד מהם הוא כהן יצטרך ליתן לכהן. אבל אם השותפות יששכר וזבולון היא הלכה בהלי ת"ת, יכול ליתן אפי' למי שיש לו מאתיים זוז, ויש לו בית, אבל יצטרך לטרוח במלאכתו אם לא יתמכו בו, ועוד הוסיף (שם סק"ט) שיכול לבחור באיזה ת"ח שירצה אם זה נוח לו יותר, או שמכירו, ואינו צריך להקדים הכהן.

מכירת מחלה לגוי במכירת חמץ

הפוסקים דנו בענין מכירת מחלה לגוי, ונ"מ טובא שיוכל למכור את מחלתו לגוי במכירת חמץ בערב פסח, ונרחיב היריעה בסוגי' זו קצת. כ' הכה"ח (ס"י ר"כ סק"יט) בשם הספר חסידים (ס"י תמ"ה) וז"ל מעשה בנכרי אחד שהיה יושב ועצב, א"ל חבירו למה פניך זועפים, א"ל שראה בחלום שהיה רוכב על סוס אדום, והסוס אצל בהמה טמאה, א"ל חבירו זהו שימות מהרה וירכיבוהו במיטה, אמר הפותר אם יתן לו לשתות ויקנה חלומו ממנו, א"ל על מנת כן אתן לך שיהא חלומי מכור לך, וקיבל עליו, ונתן לו לשתות, ומת פותר החלום ביום השני! אחד היה חולה עד מות, והיה אחד מתלוצץ, א"ל תקנה לי החולי שלך, תן לי כך וכך, א"ל אתן לך, מיד עמד החולה וזה חלה ומת עכ"ל. אבל יש להוסיף, שהכה"ח (שם סק"כ) ציין למש"כ הספר חסידים אח"כ (ס"י תמ"ז), שאין הרגילות לעשות נס לדבר הגלוי לרבים, ולפי דבריו, מי שמוכר מחלתו לגוי, לא יפרסם הדבר, דסוף סוף צריך להגיע לנס.

הרב החיד"א ז"ל בפירושו על הספר חסידים (ס"י תמ"ה) כ' שגם הוא שמע מאדם גדול שראה בעיניו, גוי שמכר החולי, והמוכר נתרפא, והקונה תיכף נלכד בחולי ר"ל (והובא בכה"ח יו"ד ס"י קט"ז אות ק"מ).

מקור למכירת המחלה כדי להעבירו למי שקנהו

מו"ר הגר"י זילברשטיין שליט"א (חשוקי חמד ברכות ל"ד): הביא מקור שמחלה יכולה לעבור לאיש אחר, מהא דמבואר בתהלים (מ"ז ד') "ידבר עמים תחתינו", ופרש"י יתן דבר בעובדי כוכבים תחת נפשנו, להיות חמתו מתקררת בהם, ואלו נצולים, כענין שנאמר בישע"י (מ"ג ג') "נתתי כפרך מצרים", וע"ע בפנ"י בב"ק (נ. ד"ה בגמרא) שג"כ כ"כ, והביא כמה ראיות לדבר. וע"ע בשו"ת משנה הלכות (חי"ב ס"י כ"ה) שג"כ הביא כמה מקורות למכירה זו, אבל הוסיף דצריך להקפיד למוכרה דווקא לעכו"ם, אבל לישראל אסור למכור את המחלה, כיון שחייב אדם לרפאות את ישראל החולה, וכש"כ שאסור לגרום לישראל מחלה, ואפילו אם יתרצה הישראל לא ימכרו לו.

מעשה שהיה במי שמכר את בנו לחברה קדישא כדי שיחיה ולא ימות כמו שמתו כל אחיו

בשו"ת חתם סופר (חוי"מ ס"י קי"א) ג"כ הביא מעשה של מכירה כזו, ומעשה באחד שמתו בניו, ושוב כשהיה לו בן, מכרו לחברא קדישא בעד ה' זהובים, והיה תנאי שאם יגיע עד נישואי הבן, יחזיר האב להח"ק עשרה זהובים, ויקנה בנו מהם, והאב שבק חיים, והבן שהוא בן כ"ז רוצה לישא אשה, והח"ק מוחים בידו עד שישלם כל הנ"ל. הרי מבואר ממעשה זה, שהמכירה של בנו הועילה לו.

נסיים בספק שראיתי, האם אשה יכולה למכור מחלה שלה לגוי, אם המחלה היא מחלת נשים ואינה שייכת לגברים, ואמנם יש מקום לטעון דאם לא יעזור, אבל לא יקלקל, זה אינו, דהרי אם אין אפשרות למוכרו, המקח לא חל, ואסור לרמות ולגנוב כסף מגוי.

בית הכנסת תלמידי ישיבת פוניבז' (צעירים)

רח' האדמו"ר מצאנז 10

בני ברק

.....

שיעור ממורנו הגאון ר' יו"ט זנגר שליט"א

ש"ק פ' כי תשא תשפ"ב

מחצית השקל לקטן לפני הבר מצוה

יש להסתפק לגבי הנהגת זכר למחצית השקל לקטן שנהיה בר מצוה בין פורים לר"ח ניסן. מקום הספק הוא האם החיוב של מחצית השקל הוא מבן כ' שנה כדכתיב בפ' כי תשא (לי"ד) "מבן עשרים שנה ומעלה יתן תרומת ה'", או שמא החיוב הוא כבר מבן י"ג שנה כמו בכל המצוות. ואת"ל שהוא כבר חייב מבן י"ג שנה, האם עדיף שאביו לא יתן מחצית השקל עבורו בערב פורים, וימתין ליתן עד שיגדל לפני ר"ח ניסן, דהרי אם לא נתן לפני פורים בודאי יכול להשלים גם אח"כ עד ר"ח ניסן וכמו שהי' במחצית השקל בבהמ"ק. בארחות חיים (סי' תרצ"ד סק"ב) הביא דמסתבר שיכול להשלים אפילו לשנה אחרת כדתנן בשקלים שהיו תקלין חדתין ותקלין עתיקין. ואת"ל שהי' עדיף שימתין, מה הדין אם אביו נתן מחצית השקל עבורו בהיותו קטן, האם עדיין חייב ליתן בעצמו אחרי הבר מצוה, ואת"ל שאינו חייב, האם מותר לו לתת, דאפשר זה כלול באיסור של "העשיר לא ירבה".

מחלוקת הראשונים אם חיוב מחצית השקל הוא מבן י"ג או מבן כ'

הרמב"ם (הלי שקלים פ"א ה"ז) פסק דהכל חייבין ליתן מחצית השקל, כהנים ולויים וישראלים וגרים ועבדים משוחררים, אבל לא נשים ולא עבדים ולא קטנים. המנ"ח (מצוה ק"ה סק"א) דייק מלשון הרמב"ם דמשמע דמבן י"ג והביא ב' שערות חייב כמו בכל המצוות, ואע"ג דכתיב בפסוק "מבן עשרים שנה ומעלה", הסביר הר"ש סיריליאו דהיינו דווקא לתרומת אדנים, אבל לקרבנות כל בן י"ג שנה חייב, וכן שיטת הרמב"ן (פ' כי תשא לי"ב) ועוד ראשונים.

אבל הרבה ראשונים ס"ל דאינו חייב עד בן עשרים שנה (עי' רש"י במנחות מ"ו: ובס' החנוך מצוה ק"ה וברע"ב בשקלים פ"א מ"ג), ולהלכה אע"פ שהרמ"א (סי' תרצ"ד ס"א) פסק לגבי ה"זכר למחצית השקל" שנותנים בזה"ז, דאינו חייב ליתן מחצית השקל רק מי שהוא מבן כ' ומעלה (מקור הראשון למנהג מחצה"ש בזה"ז הוא במס' סופרים פכ"א ה"ד, באחד באדר משמיעים על השקלים... וצריכים ישראל לתת שקלים לפני שבת זכור... ואסור לומר עליהם לשם "כופר" אלא לשם "נדבה", וצריכים ממנו להספיק מים ומזון לאחיהם העניים...), אבל המ"ב (סק"ה) הביא שהתווי"ט כי שהפוסקים חולקים, וס"ל דמבן י"ג ומעלה חייב במחצית השקל.

האם מקבלים מחצית השקל מקטן שמסרו לציבור

שנינו במתני' בשקלים (פ"א מ"ה) אע"פ שקטנים פטורים ממחצה"ש, מ"מ אם נתנו מקבלים מהם, והסביר הרע"ב דהיינו בתנאי שימסרם לציבור לגמרי, כדי שלא יהא קרבן ציבור קרב משל יחיד. והנה לשיטת רוב הראשונים דס"ל שאינו חייב במחצה"ש עד שהוא בן עשרים, מובן היטב שהוא יכול למוסרו לציבור בהיותו יותר מבן י"ג שנה ועדיין אינו בן עשרים, אבל לשיטת הרמב"ם שהוא חייב כבר בהיותו בן י"ג שנה (ע"ש בתוי"ט שהביא שבירושלמי מבואר להדיא דמיירי בפחותים מ"י"ג שנה), א"כ הביא המנ"ח (מצוה ק"ה סק"א) את קושיית השער המלך (הלי שקלים פ"א) והקצוה"ח (סי' רל"ה סק"ל), היאך יכול למסור מחצה"ש להקדש בהיותו קטן, דהרי אין לו כח להקנות כמבואר בסוכה (מ"ו:). לגבי לולב ביו"ט ראשון של סוכות, דקטן מקני קני, אקנויי לא מקני, ואמנם כשהגיע לעונת הפעוטות הוא יכול להקנות מדרבנן (ע"י שו"ע חו"מ סי' רל"ה ס"א), אבל לפי השיטות דקנין דרבנן לא מהני לדאורייתא (ע"י שו"ע אהע"ז סי' כ"ח ס"ג), אינו יכול להקנותו להקדש ואינו של הקדש מדאורייתא, ונמצא קרבן ציבור קרב משל יחיד.

ביאור השעה"מ שהמחצה"ש של הקטנים בטלים במחצה"ש של הגדולים

השער המלך כתב דיש ליישב, דמן התורה אפילו בלא מסירה לצבור מהני, ואין כאן חשש דנמצא קרבן צבור קרב משל יחיד, משום דכיון שרוב הכסף מבני חיובא נינהו, בטלים השקלים של הקטנים ברוב של צבור דחד בתרי בטל, ואע"פ דמטבע הוא חשוב ואינו בטל, היינו רק מדרבנן, וכיון שהוא בטל, ממילא הא דבעינן שימסרם לצבור הוא רק דין דרבנן, ואתי תקנתא דרבנן שקטן שהגיע לגיל הפעוטות יכול להקנות, ומפיק איסור דרבנן, משא"כ בהאי מצוה דלולב ביו"ט ראשון, דלא אתי דרבנן ומפיק דאורייתא ע"ש.

קושיית האחרונים על השעה"מ

אבל המנ"ח הק' על השעה"מ, דהא מן התורה אינו בטל, דקיי"ל דממון בעלים אינו בטל (ע"י ביצה ל"ח:), דשנינו התם, הרי שנתערב לו קב של חטין בעשרה קבין חטין של חבירו, יאכל הלה וחדו (פ"י בתמיה), דהיינו שאין בעלות של אדם על ממונו בטילה על ידי תערובת של ממונו בממון אחרים, וכיצד אם כן שייד לומר ששקלי הקטנים יתבטלו ברוב ממון הציבור.

בשו"ת עין יצחק (יו"ד סי' י"ד סק"ט) יישב התמיה על השעה"מ, דאפשר י"ל, כיון דמחמת קנין דרבנן שתקנו דקטן יכול להקנות, ממילא אין הקטן יכול לתבוע, וא"כ מקרי עכ"פ ממון שאין לו תובעין, ובכה"ג שפיר בטל כמבואר בסוגי' הנ"ל בביצה לחלק בין יש לו תובעין לאין לו תובעין.

עוד הק' האחרונים (מעשה חושב על השעה"מ, ושוי"ת בית אפרים חו"מ סי' ח' ד"ה ובהכי) דאין מבטלים איסור לכתחילה, וי"א שהוא איסור דאורייתא, והיאך מבטלים שקלי הקטנים בשקלי הגדולים, ותני במעשה חושב דהשיטות הסוברות דאין מבטלים איסור לכתחילה, ס"ל דאין זכיה לקטן מדאורייתא גם בדעת אחרת מקנה, ולכן מי שנתן לקטן, הרי זה כאבידה מדעת, ואינו שייד לקטן כלל מדאורייתא, וממילא הקטן אינו צריך להקנות לציבור את המחצה"ש שהוא נותן כיון דבלא"ה מדאורייתא אינו שלו (אמנם בשו"ת להורות נתן חט"ו סי' קנ"ד סק"ז הקשה עליו, דיש היכ"ת שהמחצה"ש שייד לקטן מדאורייתא, גם למ"ד דדעת אחרת מקני לא מהני מדאורייתא, והיינו באופן שירש כסף מאביו, דבכה"ג הוי שלו מה"ת כיון דירושה אי"צ קנין ע"ש).

בשו"ת להורות נתן (חט"ו סי' קנ"ד סק"ז) הסביר דאין זה נחשב כביטול איסור ברוב, דהא דאין מבטלין איסור לכתחלה מן התורה, היינו רק היכי שהאיסור מונח בעצם החפץ, כהא דזרוע בשלה דחלק ההקדש הוא בעצם הזרוע, וכן באיסור נבלה וכיוצא בו שהאיסור הוא בעצם החפצא, אבל בשקלי קטנים ליכא איסור ופסול בעצם המעות, אלא שאין הקטן יכול להקדישו, והפסול הוא רק מצד הבעלות, בכה"ג י"ל דליכא בזה דין דאין מבטלין איסור לכתחלה מה"ת, ויש להסביר יותר, דדעת הראב"ד דאף כשנתבטל האיסור, מ"מ אין האיסור נהפך להיות היתר, ולכן איסור לבטלו לכתחלה, אבל בשקלו של קטן לאחר שנתבטל פקע בעלותו ממנו, דכיון שהקטן אינו יכול להשתמש במעות זה, ואין לו

כל זכות בו, שוב אין לו עליו שום בעלות, דקנין ובעלות שייך רק בממון שיש להבעלים שליטה עליו, ויש מציאות שיוכל להשתמש בו, אבל ממון שנתבטל ואינו ניכר, ונמצא שאחרי שנתבטל אין מציאות בעולם שהקטן - הבעלים יוכל להשתמש בו, ממילא לא שייך ביה בעלות של הקטן, ופקע האיסור, ובכהאי גוונא ליכא דינא דאסור לבטל לכתחלה מן התורה.

ביאור האבני מילואים בהיתר להשתמש במחצה"ש של קטנים לקרבנות והערות האחרונים על דבריו

האבני מילואים (סי' כ"ח סקל"ג ד"ה וכעת) הקשה על השעה"מ, כיון דאין הקנאת קטן מהני מדאורייתא, גם הקדשו לא מהני, ואפילו אם הוא מופלא סמוך לאיש, מ"מ אינו מדאורייתא כמבואר בראב"ד בהל' נזירות (פ"ב הי"ג), ונמצא שהוא ממון הקטנים, וא"כ אפילו אם איסור בטל, אבל ממונא לא בטיל כמבואר בסוגי' בביצה הנ"ל (סוף ל"ח:).

יש לציין שהבכורי יעקב (הל' לולב סי' תרמ"ט סק"א) כ' שאם נתערב הדס גזול באחרים, שפיר יוצא בהם, ואע"פ דממונא לא בטיל, היינו רק דחייב לשלם דמיו לבעלים, אבל גוף הדבר נתבטל, אבל בשב שמעתתא (שמעתא ו' פ"ד ד"ה ולכן) חולק וס"ל דממונא לא בטיל גם לענין איסור (וע"ע אריכות בזה בשיעור של ליל א' דסוכות תשע"ז).

והוסיף האבני מילואים, אם הקדישן אינו הקדש דבר תורה, והממון עדיין של הקטנים, א"כ צ"ל שהקרבנות שהצבור קנו בממון הקטנים הן קרבנות צבור, משום דגזל אינו תופס את דמיו, והצבור אינם אלא בעלי חוב לקטנים מן התורה, אבל מדרבנן מיהת פטורי, והקרבנות שפיר נחשבים משל צבור, דגזל אינו תופס את דמיו, ואם קנו קרבנות בעד ממונא דקטנים אין דמיהן תופס את הקרבנות, וממילא אינו נחשב בקרבן שבא משל יחיד (אבל בהערות מרן הקה"י זצ"ל על האבני מילואים שם, הקשה דמה בכך דגזל אינו תופס את דמיו, מ"מ היאך חל הקדושה על הבהמה במה שהוא כנגד מעות הגזול).

הג"ר זליג ראובן בנגיס זצ"ל (לפלגות ראובן ח"ד עמוד 224 בהערה) הקשה קושי' אחרת על האבני מילואים: היאך מותר לעשות כן לכתחילה, לקבל ולגזול מהקטנים משום שגזל אינו תופס את דמיו, הרי ה' שונא גזל בעולה, וע"ש מה שתי'. אבל ראיתי בשו"ת להורות נתן הנ"ל (חט"ו סי' קנ"ד סק"ט) שכתב, דקיי"ל דיאוש ושינוי רשות קונה, נמצא דכאשר מגיע השקל של הקטן ליד מי שמוכר את הקרבנות, הרי איכא יאוש ושינוי רשות, דבודאי הקטן שנתן את המחצה"ש התייאש ממנו, ואע"ג דמבואר בב"מ (כ"ב.) דיתמי לאו בני מחילה נינהו, ופרש"י שאין הפקרן הפקר, וא"כ לא מהני יאוש של קטן, מ"מ מבואר בביאור הגר"א (חוי"מ סי' רל"ה סק"ט) שאם הקטן מוחל בהדיא לאדם מסויים, שפיר מהני יאוש דיליה, וא"כ כיון שהקטן מסר את המחצית השקל להקדש, הרי התייאש ממנו, וממילא משהגיע ליד המוכר איכא יאוש ושינוי רשות, ויצא השקל מרשות של הקטן, והמוכר זוכה בממון זה עבור ההקדש, ונמצא שהקרבנות נקנו מכספי הקדש ולא משל קטן.

הוכחת הקצוה"ח דקנין דרבנן מהני לדאורייתא

רע"א (בתוס' רע"א בשקלים פ"א משנה ה') הביא שהקצוה"ח (סי' רל"ה סק"ד) ת"י את קושיית השעה"מ באופן אחר, דמוכח מכאן דקנין דרבנן מהני לדאורייתא, כמו שדנו הפוסקים דקנין משיכה מהני לד' מינים ביו"ט ראשון של סוכות, ולפ"ז כיון דלפעוטות יש כח להקנות מדרבנן, מהני לדאורייתא ושפיר נחשב ממון הקדש, והסביר דהיינו מדין הפקר ב"ד הפקר. אמנם יש לדון בתירוץ לפי השיטות דס"ל שאם הקטן זוכה מה"ת, תו לא מהני שיקנה מדרבנן בהיותו בגיל הפעוטות, דזה גרע טפי (עי' שו"ע או"ח סי' תרנ"ח ס"ו), וא"כ הדק"ל.

ביאור התיבות שהגזבר זוכה מהפקר

הנתיבות (סי' רל"ה סק"יג ד"ה אמנם) יישב את קושיית האחרונים, והסביר דכיון דהפקר ב"ד הוא מדאורייתא (וכמו שכבר הוכיח הקצוה"ח הנ"ל), ממילא השקלים של הקטנים נהיו הפקר אחרי שמסרום להקדש, וחידש בגדר דין הפקד ב"ד הפקר, שמדאורייתא יש בכח חכמים רק להפקיר את הממון מידי בעליו, אך אינם יכולים להקנותו לאחר (וע"ע מש"כ הנתיבות בזה במקור חיים סי' תמ"ח סק"ט), נמצא שההפקעה מידי הבעלים מהני מדאורייתא, אך לזכותו לאחר אינו אלא מדרבנן, וממילא בנד"ד, אחרי שב"ד הפקירו המחצה"ש שהקטן נתן, וזה חל מדאורייתא, הציבור זוכין במשיכת הגזבר שהוא שליח דידהו מדאורייתא, כדין הזוכה מן ההפקר ע"ש (אמנם ראיתי שהעירו, דלפי חידושו של הנתיבות, למה אין קטן יכול להקנות לולבו ביו"ט ראשון לגדול, וע"ז נהיה הפקר מדאורייתא מדין הפקר ב"ד הפקר, ואח"כ הגדול יכול לזכות בו מן ההפקר ונהיה שלו מדאורייתא – וע"י מש"כ בזה באבני מילואים סי' כ"ח סק"יג סוד"ה אמנם).

היתר מדין כל דפריש מרובא פריש

הג"ר אברהם גנחובסקי זצ"ל העיר (הובא בישרון חלק כ"ט עמוד ת"ד), דיש ליישב קושיית האחרונים, דלגבי כל קרבן אמרינן כל דפריש מרובו פריש, וממילא אפילו אם המחצה"ש של הקטן אינו בטל ברוב, מ"מ כל פעם שבא ליטול מעות מסתמא לוקח מן הרוב, וממילא הכסף שקונים ממנו הקרבן הוא מרוב הכסף, והם מכסף של הגדולים ולא מכסף הקטנים (ולא אמרינן שהשקלים הם קבוע, וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, דהרי לא מינכר איזה מטבעות הם מהגדולים ואיזה מהם הם מהקטנים, ובכה"ג לא אמרינן "כל קבוע" כמבואר בתוס' בפסחים ט: סוד"ה היינו).

האם יש להקל ביו"ט ראשון של סוכות כשנתערב לימון בשני אתרוגים מדין כל דפריש מרובא פריש

אבל לפ"ז יוצא, שאחד מהקרבנות בודאי אינו כהוגן, משום שקנוהו מכסף של קטנים שלא הקנו אותם להקדש, ולכאורה זה תלוי בשאלה שדנו בה הפוסקים, בלימון שנתערב בשני אתרוגים בסוכות, וכל שנה לוקח אתרוג אחר, מי אמרינן כל דפריש מרובא פריש לכל אחד ואחד, או שמא כיון שאחד מהם בודאי אינו אתרוג, בזה לא אמרינן כל דפריש מרובא פריש.

והנה נחלקו האחרונים בזה: החידושי הרי"ם (או"ח סי' ט) כי דבכה"ג אזלינן בתר רוב, ואילו השב שמעתתא (שמעתתא א' פ"א) כי בשם המהרי"ט דלא אזלינן בתר רוב. לפ"ז י"ל דלחידושי הרי"ם דאזלינן בתר רוב ניחא, אבל הקצוה"ח לא היה יכול ליישב הקושי הכי, דהרי בשמעתתא הביא את המהרי"ט, ומשמע דס"ל הכי, ולכן הקצוה"ח הוכיח מזה דקנין דרבנן מהני לדאורייתא.

ונידון המהרי"ט הוא לגבי קושיית הראשונים על דעת הרמב"ם, דס"ל דספיקא דאורייתא הוא לחומר רק מדרבנן, דא"כ אמאי בעינן קרא דספק ממזר מותר, ותירץ המהרי"ט דנ"מ דגם בנתערב לו ממזרת בין כמה נשים, ולא הוכרו, דשרי ליה לישא את כולם, על אף דודאי איכא בהו נמי אשה האסורה, דמדינא דספק דאורייתא לא שרי בכהאי גוונא, מ"מ מדינא דספק ממזר שרי, אבל החידושי הרי"ם כתב ע"ז, דגם מדינא דספק דאורייתא שרי, דכל חדא וחדא שרינן ליה.

היתר של שותפות במטבעות – קנה ד' כרטיסי הגרלה וקיבל חמש בטעות וזכה בהגרלה

הגר"א גנחובסקי זצ"ל הוסיף, דיש ליישב הקושי"י באופן אחר, דמבואר ברמ"א (חוי"מ סי' רצ"ב ס"י) בשם התרוה"ד, דבאופן שהפקידו מטבעות אצל בעה"ב, והוא עירבבם עם מטבעות שלו, וחלק מהמטבעות נאבדו, כיון דלא איכפת לכל אחד איזה מטבע יקבל, ממילא שניהם נחשבים כשותפים בכל המעות, ויחלקו לפי האחוזים שיש בכל אחד בהמעות, והביא שבשו"ת הרי בשמים פסק (לא ראיתי התשובה בפנים) עפ"ז במעשה שהיה, שאחד קנה ד' כרטיסי הגרלה, ובטעות המוכר נתן לו חמש, ואחד מהכרטיסים זכה בהגרלה, דבכה"ג מתחלקים בפרס לפי אחוזים, דהרי בשעת מכירת הכרטיסים, לא איכפת לו איזה כרטיס יקבל.

לפ"ז י"ל במטבעות של מחצית השקל של קטנים שנתערבו בשל גדולים, הרי אין מטבע אחד שחוששין שאינו קדוש, דהרי כולם מעורבים זב"ז, ובכה"ג כולם נחשבים כשותפים בכל מטבע ומטבע, וזה מתחלק לפי אחוזים, ורוב כל מטבע שייך לגדולים כיון שהם הרוב, ורק מיעוט מהמטבע שייך לקטנים, וממילא כשהציבור קונים קרבן ציבור, חלה הקדושה על הקרבן מכח הרוב של כל מטבע, וזה שייך לגדולים שהקנו שקליהם להקדש.

אבל לכאורה צריך להבין, הפסק של ההרי בשמים הנ"ל, והדמיון לנידון של הרמ"א, דהרי מקור הרמ"א הנ"ל הוא בשו"ת תרומת הדשן (ח"א סי' ש"ד), ושם נשאל שראובן מסר לשמעון עשרה זהובים, ולוי מסר לשמעון ששה זהובים, ובקשו ממנו שיוליך הזהובים ממקום למקום, ולשמעון בעצמו ג"כ היו לו עשרים זהובים בכיסו, ואמר להם הריני מניח זהובים שלכם עם זהובים שלי בכיסי, ועל אחריות שלכם אוליכם, ויצא לדרכו, ובלכתו בדרך ע"י טלטולו נתקרע הכיס קצת, ונאבדו לו ד' זהובים, וא"א לדעת מאיזה זהובים נאבדו. התרוה"ד פסק דההפסד הוא לפי אחוזים של כל אחד כיון שהוא מעות, אבל אם הפקידו אצלו טבעות של זהב או מרגליות ונתערבו בשלו, ונגנב אחד מהן, שמעון לא יפסיד כלום באבידה זאת, דכיון שהוא מוחזק בכל הזהובים, מצי למימר שלכם נפסדו, והמוציא מחבירו עליו הראיה.

לפ"ז יש לדון טובא אם כרטיסי הגרלה דומים למטבעות זהובים, שאין נ"מ בין אחד לשני, או שדומה לטבעות של זהב או מרגליות, דבכה"ג פסק הממע"ה. ויותר מזה יש לתמוה לפמ"ש"כ בשערי יושר (שער ג' פכ"ד) בביאור האי דינא של התרוה"ד, דכיון דליכא קפיאדא לבעלים על התערובות, והנפקד עירב המעות מדעת, הרי זה נעשה קנין שותפות ע"י העירוב כמבואר בשו"ע (חוי"מ סי' קע"ו סי"ב), דקנין שותפות הוא התערבות, וכיון שהבעלים אינם מקפידים ע"ז, והנפקד עירב בכוונה, נעשו ע"י משותפים שכל אחד זוכה בחלק של חבירו, ולפ"ז הוסיף השער"י, אם נתערבו פירות חבירו או גם מעותיו של חבירו שלא מדעת או בשוגג, אם נאבדו חלק מהפירות או מהמעות, יכול לומר להמפקד, שלך נאבד. לפ"ז בשאלה של ההרי בשמים שלא נתערבו הכרטיסים בכוונה, אין זה דומה לציור של התרוה"ד והרמ"א, וממילא לכאורה הקונה יכול לטעון למוכר הממע"ה וצ"ע.

האם ראוי שאביו יתן מחצה"ש עבור בנו הקטן שיגדיל לפני ר"ח ניסן

בשפתי צדיק (על פ' שקלים) נסתפק בדין מחצית השקל בזמן שבית המקדש היה קיים, מה הדין בקטן שאביו התחיל לשקול על ידו, דשנינו במתניי (שקלים פ"א מ"ג) דשוב אינו פוסק, האם בשנה שנה"י בר מצוה לפני ר"ח ניסן ג"כ ישקול אביו בקטנותו, או שעדיף שהוא ישקול בעצמו לכשיגדיל. עוד הסתפק שם מה הדין אם אביו כבר שקל בשבילו, האם הוא מחוייב לשקול שנית. ולענ"ד יש להוסיף על ספיקת השפתי צדיק עוד יותר, דאפילו את"ל דכשאביו שקל עבורו בקטנותו, אינו חייב ליתן עוד פעם כשיגדיל, יתכן שגם אסור לתת משום שנאמר "העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט", ואסור לו להוסיף על מחצה"ש.

חידוש הבנין שלמה דקטן עולה למפטיר לפ' שקלים אם נעשה בר מצוה לפני ר"ח ניסן

בשו"ת בנין שלמה (סי' נ"ד) חידש דגם להמחמירין שקטן אינו עולה לכל ד' פרשיות למפטיר, אבל רשאי לעלות לפ' שקלים אם נעשה בר מצוה לפני ר"ח ניסן, משום שקריאה זו באה לזכר הבאת השקלים בבהמ"ק שה"י בר"ח ניסן, וכיון שבר"ח ניסן כבר יהיה בר מצוה, ממילא חל עליו החיוב לשמוע פ' שקלים, וממילא רשאי לעלות לתורה במפטיר זו.

גדר ההיתר ליתן מחצה"ש לבהמ"ק עבור בנו קטן

בספר שקל הקודש (הלי שקלים פ"א ה"ז בה"ל ד"ה קטן) כ' מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, דזה פשוט דמי שכבר נתן מחצה"ש לבהמ"ק אסור לו ליתן עוד פעם מדכתיב "העשיר לא ירבה", אבל מי שאינו מחוייב כגון נשים ועבדים וקטנים, יכולים ליתן ולמסור לציבור, דכיון שאינם חייבין כלל, לא שייך בהו

"העשיר לא ירבה", ולכן אם האב נותן עבור בנו ולא קיבל ע"ע ליתן כן כל שנה משום חינוך, הוי כאילו נותן הוספה על שלו ועובר על "העשיר לא ירבה", ולכן מוכרח לקבל עליו לתת תמיד בתורת חינוך ואז מותר לתת עבור בנו, אבל אם לא יתן כן לעולם, אין זה חינוך, והוי כאילו נותן הוספה על שקל שלו, ולפי"ז אפילו אם יאמר בלי נדר לא מהני, דאסור להוסיף אא"כ מקבל ע"ע מצות חינוך לתמיד.

והוסיף דלפי"ז מה שאנו נוהגין לתת מחצה"ש בערב פורים, אין זה מחייב לתת תמיד, דלא שייד בזה האיסור של "העשיר לא ירבה", דאינו אלא צדקה ויכול להרבות כרצונו, ולכן גם מהני שיאמר בלי נדר, אע"פ שהוא זכר למחצה"ש במקדש, דאינו אלא צדקה.

ולפי"ז בנד"ד כיון שהוא רק בגדר צדקה, אלא שסיבת הצדקה היא זכר למחצה"ש, נראה דהקטן יכול ליתן עוד פעם לכשיגדיל, אבל אין שום צורך שיתן עוד פעם, מאחר שנהגו ליתן בערב פורים, והוא בעצמו לא נתחייב אז, וחיוב חינוך של אביו שקיבל ע"ע אינו מחייב הבן בקטנותו.

קטן שהתפלל מעריב מבעו"י בליל הבר מצוה י"ח

ובלא"ה הרי כ' הרמ"א (או"ח סי' נ"ג סי"י) בשם המהרי"ל, דקטן שנה"י בר מצוה בליל שבת לא ירד לפני התיבה לתפלת ערבית במקומות שמתפללין מעריב מבעו"י, כיון שעדיין לא נשלמו לו י"ג שנה, ודייק בשו"ת בנין שלמה (סי' ס') דמשמע דכל החסרון הוא משום שאינו יכול להוציא אחרים ידי חובתם, אבל הבחור הבר מצוה שפיר יכול להתפלל לעצמו בערב ש"ק בזמן תוס' שבת וי"ח (ועי' משי"כ בזה באריכות במעדני יו"ט ח"א סי' ד'), וא"כ ה"ה בנד"ד דאם אביו כבר נתן מחצית השקל עבורו בתענית אסתר, שוב אין לו חיוב ליתן מחצית השקל לכשיגדיל.